

- Budai Deleanu – *Ion Budai Deleanu*
1915 Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina = *I. Nistor: Români și Rutenii în Bucovina*. București
- Gegő – *Gegő Elek*
1838 A moldvai magyar telepekről. Buda
- Jernei – *Jernei János*
1851 Keleti utazás 1–2. kötet. Pest
- Kiss – *Kiss Károly*
1824 Holmi apróságok Bukovinából. = Tudományos Gyűjtemény VII. 98–105.
- Kis-Várday – *Kis-Várday Gyula*
1922 A bukovinai székely falvak. Ethn., 131–139.
- Kolumbán – *Kolumbán Samu*
1904 A dévai csángók népdalaiból. = Ethn. 462–474.
- László J. – *László János*
1935 A Bukovinában élő magyarság és kirajzásának története 1762–1914-ig, az első világháború kitöréséig. Déva. Gépelt példány a tulajdonomban, Zs. B.
- László M. – *László Mihály*
1869 A bukovinai székelyekről és népdalaikról. = Magyarország és a nagyvilág. 47. sz.
- Mikecs – *Mikecs László*
1941 Csángók. Budapest
- Sántha – *Sántha Alajos*
1942 Bukovinai magyarok. Kolozsvár
- Szabó – *Szabó Imre*
1903 A dévai csángó-székely telepesek lakása és berendezése = Néprajzi Értesítő IV. 208–221.
- Szádeczky – *Szádeczky Lajos*
1880 A bukovinai magyarok közt. Úti emlékek. = Pesti Napló. december 25.

A GÖRÖG KATOLIKUSOK IDENTITÁSVÁLTÁSÁNAK KÜLÖNBÖZŐ ÚTJAI AZ EGYKORI CSÍK MEGYÉBEN (19. század közepe–1948)

Munkánkban Csík vármegye néhány jelentősebb görög katolikus kisebbségű településének etnikai változásait kívánjuk bemutatni a népszámlálási adatokkal és egyházmegyei sematizmusokkal jól dokumentált 1850–1948 közötti időszakban. A részletes község szerinti adatsorok elemzésével megkíséreljük megragadni a Csíkba betelepült román népesség akkulturálódását¹ és asszimilációját. Az akkulturáció definíciójának bevezetése azért tűnik szükségesnek, mert egy adott kisebbségi etnikum – esetünkben a Csík-székre zömmel a 17–18. században betelepült románság – *kulturális kontaktusok* révén kapcsolatba kerül a többségi etnikummal (székelység), amelytől különböző értékeket, szokásokat, viselkedési normákat, nyelvi elemeket, kézműves- és agrártechnikákat, intézményeket, mentalitást vesz fokozatosan át, és beépíti azokat saját kultúrájába. Ez még nem jelent teljes beolvadást, de elvezethet az asszimilációhoz. Bár az etnikumok közötti „határok” nem egyformán „átjárhatók”, az akkulturáció legtöbbször kölcsönös, a többségi népcsoport is vesz át kultúrelemeket a kisebbségtől², amit vizsgált területünkön jól bizonyítanak a székelyek román kölcsönszavai, az állattenyésztés technikai és terminusai, vallási és temetkezési szokások, babonák³. Ez a kölcsönös folyamat különösen erős a nyelvhatárok térségében, példánkban inkább *kulturális kontaktzónáknak*⁴ tekinthető területeken. Az akkulturációt, annak lokális változatait igen nehéz pusztán a népesség demográfiai, anyanyelvi, nemzetiségi, vallási statisztikai alapján kimutatni. Itt jobbra a vallás és az anyanyelv, valamint az anyanyelv és a nemzetiség számbeli különbsége, a magyarul tudás aránya szolgálhat információkkal.

¹ Az akkulturáció egy adott kultúrának más kultúrával való érintkezése nyomán bekövetkező változása, ahol társadalmi csoportok (népek, közösségek, egyének) a másik kultúrával való érintkezés révén átveszik annak kulturális elemeit és megváltoznak. Ez a *diffúzió*, a kultúrelemek elterjedésének egy sajátos megjelenési formája. Az akkulturáció lehet *kölcsönös*, amikor az érintkező kultúrák egyszerre mintaadók és befogadók, s lehet *egyrányú*, amikor a befogadó kultúrára valamely domináns kultúra gyakorol hatást. Ha ez a hatás nagymértékű, *kultúraváltást* eredményez, amelyet tágabb értelemben az *asszimiláció* fogalomkörével írhatunk le. – *Magyar Nagylexikon* 1993. 347.; *Ortutay Gy.* (szerk.) 1977. 55.; *Panoff M.–Perrin, M.* 1982. 24.

² *Schenk, A.* 1994.

³ *Popa-Lisseanu, G.* 1936. 68–75.; *Russu, I.* 1990. 78–100.

⁴ Érintkezési vagy kontaktzónákon olyan sávokat (és nem határokat) ért a néprajztudomány, ahol két egymással határos nyelvterület, népterület vagy kulturális terület kölcsönhatásai különösen erősek. – *Keményfi R.* 1994. 13–14. Az egykori Csík vármegye székely falvak által birtokolt, Moldvához közeli, a 19. század közepéig szórványosan ellenőrzött területét ilyen kontaktzónának tekinthetjük, ahol a megtelepedő románság helyenként jelentős etnikulturális változásokon ment keresztül. – *Ilyés Z.* 1996. 64–65.

A nemzetiségre rákérdező, az osztrák katonaság által végrehajtott – a magyar szakirodalomban nemzeti részhajlással, elfogultsággal vádolt⁵ – 1850. évi népszámlálásban a görög katolikusok és a román nemzetiségűek száma pontosan megfeleltethető (Csíkbán csak Kászonban, Csikmindszenten és Menaságon volt nagyobb a görög katolikusok száma, mint a románoké). Az 1850-es népszámlálást magyar részről bírálók azonban nem veszik figyelembe, hogy itt nem az anyanyelvre, hanem a nemzetiségre kérdeztek rá. Joggal feltételezhető, hogy a csíki székely kontextusban, amely erősen át volt szöve rendies, feudális elemekkel, a közösség rosszállásával találkozott volna, ha valaki görög katolikus létre magyarnak vagy székelynek íratatik be.

Az 1880-as népszámlálástól kezdve az anyanyelvre kérdeztek rá. A vizsgált időszakban a nemzetiségi és anyanyelvi kategóriát együttesen csak az 1930. évi román és az 1941. évi magyar népszámláláskor vették fel. A magyar nyelvtudás arányát az 1900., 1910. és 1941. évi népszámlálások kötetiben mutatták ki. Az akkulturáció fokára következtethetünk az egyházi összeírások és a népszámlálások vallási adatainak ütköztetésekor. A 19. század utolsó évtizedétől gyarapodó vallás- illetve esetünkben rítusváltoztatások⁶ az asszimiláció befejezettségére utalnak, hiszen a nemzetiségi kérdés kieleződésével fokozatosan előítéletekkel telítődő, etnikai sztereotípiáktól sem mentes többségi környezetben, az eredeti liturgikus nyelvhez végsőkéig ragaszkodó görög katolikus klérustól elidegenedve, több bizánci szertartású székely igyekezett a származására utaló „legkonzervatívabb” bélyeget is eltüntetni. Tágabb térségünkben több helyen is utal a vallás egy eredetileg más etnikumhoz való tartozásra, példaként említjük a beregi, szabolcsi, szatmári, zempléni, ungi magyar ajkú görög katolikusokat vagy a moldvai, román nyelvű római katolikusokat. Az előbbieket többségi környezetük idősebb tagjai több helyen napjainkig is *orosz*, az utóbbiakat *unguri* népnévvel illetik⁷.

Az egyházi anyakönyvek alapján megállapítható vegyes házasság arány, az endogámia/exogámia foka szintén jelezheti egy közösség kulturális-nyelvi beolvadását vagy éppen megmaradását, izolálódását.

A nyelv- és identitásváltás elemzésénél szükséges figyelembe venni a nem feltétlenül etnikumhoz kötődő *lokális identitásokat*, a közjogi, birtokjogi helyzet identitásképző, alakító erejét is (csángók, telepítvényes román falvak).

A 19. században kibontakozó nacionalista mozgalmak óta a mindenkori etnikai-politikai-kulturális elit – Csíkbán is – igyekezett a „lebegő”, ide is, oda is tartozó, *kettős identitású*, az akkulturáció különböző fokán álló közösségeket a maga nemzeti oldalára csábítani vagy kényszeríteni. A célként meghatározott regionális vagy nemzetállami homogenitást települések adminisztratív átszervezésével, szolgabíróságok, körjegyzőségek „optimális” kialakításával, új egyházközségek szervezésével, papi államsegély megvonásával vagy megadásával, névelemzés alapján történő egyházi átszervezéssel, állami tannyelvű iskolák létesítésével, a felekezeti iskolák tanítói államnyelvtudásának ellenőrzésével, kulturális szervezetek (EMKE, ASTRA) misszióival⁸, olvasóköri szervezésével stb.

⁵ „...A végrehajtott szervezet elfogultságából adódó” torzításokra „a falvak magyar anyanyelvű, de görög katolikus vagy görög keleti lakóinak mechanikus bejegyzése esetén nyílt lehetőség... Esetünkben ez a körülmény főleg a székely székekben okozott a magyarság kárára kisebb torzulásokat, de lehetséges, hogy a magyar anyanyelvű evangélikusokat hasonló alapon szászoknak könyvelték el.” – Erdély 1850. 9.

⁶ Itt még nem említjük az erőszakos átírtéseket illetve átíratásokat, amelyekre számos példa volt Csík megye 20. századi történetében.

⁷ Cserbák A. 1986. 281–284.; Lükő G. 1931. 21., 26–28.; Domokos P. P. 1987. 116–128.

⁸ I. Tóth Z. 1942. 49–50.

igyekeztek elérni. Ezekre mindig megtörtént a gyengíteni kívánt fél sokszor „fogadatlannak” önművelő ellenakciója, mintegy versengés alakult ki bizonyos területekért, csoportokért. Ez a tudományos, történeti, néprajzi munkákban, a népszámlálások kivételében, a statisztikai adatok interpretálásában is megmutatkozik, mint torzító *etnikai szubjektívizmus*. Míg a román szerzők a névelemzés módszerével szinte minden székelyföldi településen jelentős számú elmagyarosodott román mutatnak ki⁹, addig a magyarok az asszimiláció spontaneitását, az anyagi-kulturális színvonal emelkedését hangsúlyozzák.

A szituáció értelmezéséhez véleményünk szerint segítséget kínál a Fredrik Barth-i terminológia, mely szerint az etnicitás makroszintjén az állami politika, a bürokrácia nemzeti ideológiák mentén, formális kritériumok alapján jogokat osztogat és tilalmakat emel, alkalmanként erőszakot és kényszert alkalmaz. „A cselekvés nagyobb része a rezsimnek (valamint ezek bürokráciája és hadserege), illetve az általuk ellenőrizni kívánt népesség között zajlik”. Középszinten azokat a folyamatokat érti, amelyek közösséget teremtenek, „amelyek révén az emberek helytől, szomszédságtól, niche-től, a közjavakhoz való hozzáféréstől és azok használatától függően az etnikai mobilizáció során kiválasztják magukat a többiek közül...Az e szinten zajló folyamatok befolyásolják és mederbe terelik az emberek mikroszintű önkifejezését és cselekvését; csomagterveket és/vagy választásokat állítanak eléjük; s itt nyer formát az etnicitás határainak és dichotomiáinak számos aspektusa.”¹⁰

Munkánkban ezen makroszintű kezdeményezések és középszintű választások néhány példáját kívánjuk bemutatni az egykori Csík megye területéről. A mikroszinttel – az egyéni választások, a személyközi interakciók, az emberi élet eseményei és színterei etnikai identitásalakító hatásával – korlátozott helyszíni tereptasztalattal rendelkezve, genealógiai, életútinterjúk hiányában nem foglalkozunk.

Kászon-medence

A Kászon-medencében a 17. századtól megtelepedő románság az egyik legrégebb csíki görög katolikus egyházközséget alkotta¹¹. Templomuk 1884-ben épült a főleg románok lakta Dobotyban¹². A Kászonimpértől elkülönülő falurész¹³ már Lipszky térképén is önálló településként van feltüntetve¹⁴. Dobolyon kívül a 19. század közepétől mindegyik kászon faluban 15–20% görög katolikus kisebbség élt. Az 1850-es népszámlálás szerint is vannak köztük magyarok, és Nagykászont már az 1871-es balázsfalvi sematizmus is mint román–magyar nyelvű egyházközséget említi¹⁵. A későbbi népszámlálások egyértelműen igazolják a nyelvváltást. A regáti kivándorlás a 19. század végétől mindkét felekezetenél érezteti a hatását, bár a görög katolikusoknál a létszámcsökkenés kicsit később jelentkezik, amit a kisebb mértékű mobilitással magyarázhatunk. Ennél feltűnőbb azonban, hogy már a 19. század közepén kb. 500 fős különbség van a bizánci rítusú katolikusok népszámlálási statisztikáiban és a hivatalos egyházi sematizmusokban közzétett létszámában – az utóbbiak javára. 1910–1911-ben ez a

⁹ Russu, I. 1990. 206–234.; Ranca, I. 1995.

¹⁰ Barth, F. 1996. 14.

¹¹ Imreh I.–Pataki J. 1992. 80–83.; Schem. 1835.

¹² Schem. 1896.

¹³ Vámszer G., 1977. 271.; Kós K. 1989. 191.

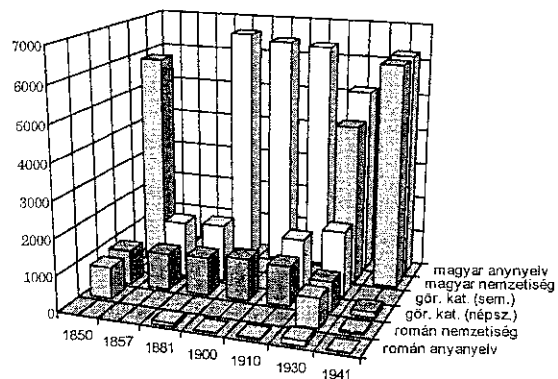
¹⁴ Herner J. 1987.

¹⁵ Schem. 1871.

különbség közel 400 fő¹⁶, míg 1929–1930-ban kb. 1000 fő. Elgondolkodtató, hogy a két világháború közötti Romániában, amikor sokszor a romános hangzású nevek alapján írtak át székelyeket latinról görög rítusra¹⁷ ilyen nagy különbség létezhetett a hivatalos és az egyházi statisztika között (*1. ábra*). Mivel magyarázható ez a különbség?

A magyarországi egyházjog szerint a vegyes rítusú katolikus házasságokat mindig a menyasszony rítusa szerint kötötték meg és a gyermekeket az apa rítusára keresztelték¹⁸. Ez az eleve vegyes rítusú, de egyben sok interferenciális jelenséget mutató vallási környezetben élők számára lehetővé tette a látens rítuscserét. Továbbá a Székelyföldön a filiális helyzetből adódó gyér pasztoráció, a sokszor távollevő templom, a liturgikus nyelv ismeretének hiánya miatt a görög katolikusok a latin liturgiát is látogatták. Ez különösen érvényesült a latin dominanciájú vegyes rítusú családokban, ahol erős nemzeti, kulturális, vallási ellen-norma is hatott. A görög katolikusok hivatalos számáról ezért pontosabb információt nyújtanak az egyházi sematizmusok, míg a népszámlálások – több helyütt tükrözve a számlálást lebonyolító helyi hatalom nemzeti elvárásait és manipulációit – a helyiek önbesorolásáról, vallási gyakorlatáról, liturgiahasználati normáiról tanúskodnak. A különbséggel hozzávetőlegesen mérhető az asszimilációs nyereség, tehát az etnikus bélyegein, nyelvén, kultúráján kívül vallását is hátrahagyó, teljesen a magyarságba integrálódó népesség.

1930-ban az unitusokat román nemzetiségűnek jegyezték be, akiknek azonban csak 19%-a volt román anyanyelvű. Az 1941-es népszámlálás szerint az 1930-ashoz képest csak kb. 1/6-nyi (149 fő) görög katolikus volt Kászonban, ebből 54 tartotta magát román nemzetiségűnek (*1. ábra*). A legtöbb székelyföldi településtől eltérően megmaradt tehát egy újjáélesztett nemzeti tudatához és bizánci szertartásához hű lakosságcsoport.

1. ábra. A kászonyi román és magyar anyanyelvűek ill. nemzetiségűek száma a népszámlálások szerint és a görög katolikusok száma a népszámlálások és az egyházi sematizmusok szerint 1850–1941 között¹⁹

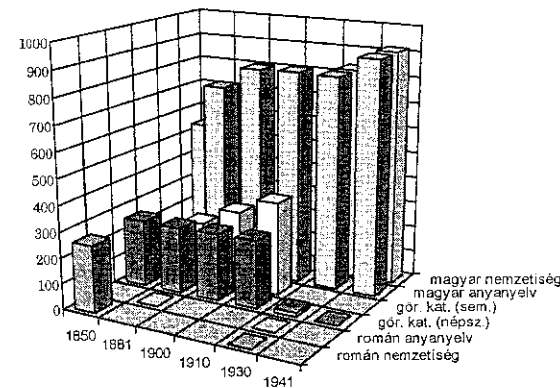
¹⁶ Ekkor már közel volt a Hajdúdorogi Görög Katolikus Egyházmegye Székelyföldi Vikáriatusának szervezése. Az 1912-ben megszervezett külhelynökséghez a nagykászonyi egyházközséget is hozzácsatolták, a szertartásnyelv magyar lett.

¹⁷ Scheffler J. 1940. 9–11.

¹⁸ Sipos I. 1923. 129.

¹⁹ Az 1865-ös, 1871-es, 1911-es és 1929-es egyházi összeírás adatait a könnyebb áttekinthetőség kedvéért az 1857-es, 1881-es, 1910-es és 1930-as népszámlálások sávjában tüntettük fel.

A hajdani Felső-Fehér vármegyéhez tartozó, a Lázárok és Aporok birtokát képező községbe a Lázárok telepítettek román jobbágyokat a 17. században. Venczel József szerint a falu a besenyő-telepek sorába tartozott²⁰. A szintén magyar nyelvű görög katolikus egyházközség 1867 óta volt önálló (előtte Csikszentgyörgy filiája volt²¹), temploma 1819-ben épült²². A századfordulón 60 fő, 1910-ben 100 fő különbség adódik a hivatalos népszámlálások és a sematizmusok adatai között a görög katolikusok számában. 1912-ben az alszíki szolgabíróság aktív közreműködésével, a román liturgikus nyelv erőltetése miatti elégedetlenséget kihasználva a csiklázárfalviakat áttérítették a római katolikus egyházba. Az áttérés melletti historikus érvként elhangzott az is, hogy a lázárfalviak besenyők voltak egykor és nincs köztük a románokhoz²³. Ez az „oláh” emblémától való szimbolikus eltávolítás a korábbi vallási-kulturális kontextusból való kilépést és az adoptív közösség – esetünkben a római katolikus székelyek – befogadását volt hivatott megkönnyíteni. A rövid életű Székelyföldi Vikáriatus felállítását követően a szabálytalan (Vatikán által nem approbált) áttéréseket érvénytelenítették és újjászervezték az egyházközséget, immár magyar szertartásnyelven²⁴. Az 1929. évi sematizmus nem mutat ki görög katolikusokat²⁵, az egy évvel későbbi román népszámlálás 14 görög katolikus lakost jelez. 1941-ben a település teljesen homogén római katolikus vallású (*2. ábra*).

2. ábra. A lázárfalvi román és magyar anyanyelvűek ill. nemzetiségűek száma a népszámlálások szerint és a görög katolikusok száma a népszámlálások és az egyházi sematizmusok szerint 1850–1941 között

²⁰ Venczel J. 1939. 135.

²¹ Schem. 1835. 153.

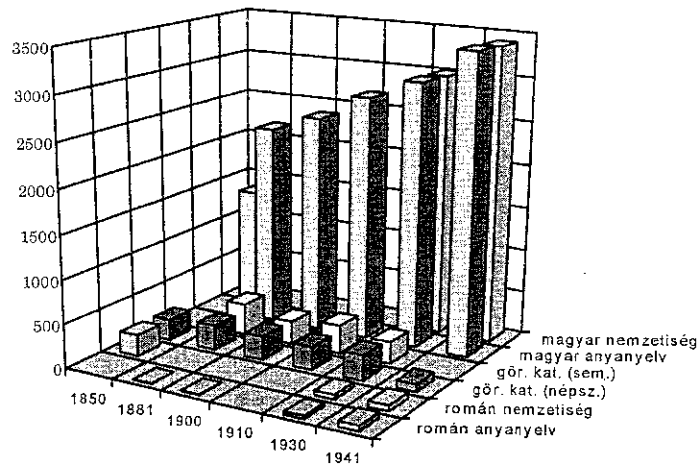
²² Siem. 1896.

²³ „Lázárfalva maga egy 1365. évbelt okirat tanúsága szerint a Bálványos vári földekhez tartozó telepítvény s lakói kezdetben besenyők voltak. kiket valószínűleg Szent László idejében a hatalmas Aporok telepítettek le birtokaikra... Ki van zárva, hogy a mostani görög katolikus lakások valamikor oláhok lettek volna s úgy ide, mint vármegyénk több községébe a görög katolikus vallást nem az oláhok hozták be, hanem a legelső hittérítők, kik Szent István idejében Bizáncból jöttek a Székelyföldre” – Bartalis Á. 1912.

²⁴ A lázárfalvi... 1913.

²⁵ Sem. 1929. 64.

Csíkszenttamás a csíkszentdomokosi görög katolikus egyházközség legnagyobb fiája, 90 éven át stabil, körülbelül 200–240 fős magyar ajkú görög katolikus kisebbséggel bírt. A magyar anyanyelvűek számának folyamatos növekedése ellenére számuk nem emelkedett, ami a vegyes rítusú házasságok és az önkéntes átiratkozások hatását mutatja. A görög katolikus kisebbség az 1940-es években az erőszakos átiratások hatására gyakorlatilag megszűnt (3. ábra).

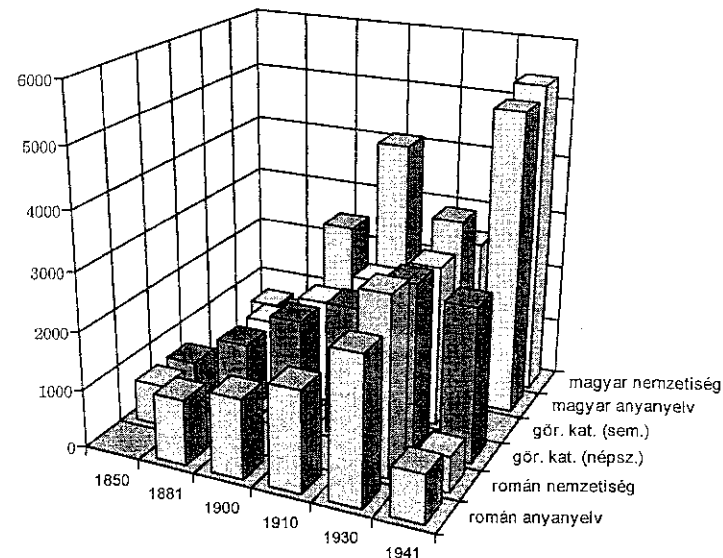
3. ábra. A csíkszenttamási román és magyar anyanyelvűek ill. nemzetiségűek száma a népszámlálások szerint és a görög katolikusok száma a népszámlálások és az egyházi szemlézések szerint 1850–1941 között

Gyimesbükk

A jelentős görög katolikus kisebbségű Gyimesbükk példája az erős magyar kulturális hatásként kitett területen megtelepedő románság nyelv-áltásának ill. az identitás változtatásának. A népszámlálások szerint a múlt század közepétől 1918-ig és 1940–44 között politikai, közigazgatási okokból a beolvadás a magyarság, a román hatalom idején a románság irányában erősebb. Az 1850-es népszámlálás szerint még a román nemzetiségűek voltak többségben. Bár a görög katolikusok számának a statisztikák és görög katolikus egyházi szemlézések által kimutatott növekedését nem követte a román anyanyelvűek hasonló mérvű növekedése, a csíkszenttamásival összehasonlítva mégis egy nagyobb, expanzívabb és eredeti anyanyelvéhez részben hű görög katolikus közösség élt itt²⁶. A

²⁶ A századfordulóra főleg az elszigeteltebb havasi telepeken (Rakotnyás) és völgyekben (Bálványos) maradt meg a román nyelvtudás, annak is egy magyar lexikai elemekkel erősen kevert helyi változata. – Ilyés Z. 1997. 5.

gyimesbükki román anyanyelvűek közel 3/4-e tudott magyarul a századforduló népszámlálásaik ill. 1941-ben. Az 1930-as román népszámlálás a román anyanyelv és nemzetiség tekintetében egyaránt, 1910-hez képest jelentős emelkedést mutat. A görög katolikusok száma itt is majdnem pontosan megfeleltethető a román nemzetiségűek számának. A tíz évvel későbbi magyar népszámlálás adatai a román anyanyelvűek és a román nemzetiségűek drasztikus csökkenését mutatja (4. ábra). Ez a románellenes közhangulatnak és a magyar hatóságok pressziójának köszönhető, mely később a latin rítusba való erőszakos átiratásokban is megmutatkozott. Gergely Viktor gyimesbükki esperes Hajdúdorogra címzett leveleiben²⁷ leírja, hogy kiutasítással megfenyegetett hívei 1942-ben tömegesen tértek át a római katolikus vallásra. Esperességi körzetében csak a tiszta román nyelvű és ruházatú Vasláb, Szépvíz két leányegyháza (Lövész és részben Kostealek), valamint Gyimesbükk román nyelvű része maradt meg a görög katolikus vallásban. A szépvízi és a gyimesbükki parókiákhoz tartozó havasi telep templomait, kápolnáit a helyi magyar adminisztráció csendőri segítséggel lefoglalta és római katolikus használatba adta át. A híveket az idehelyezett csíksomlyói ferences barát pasztorálta²⁸.

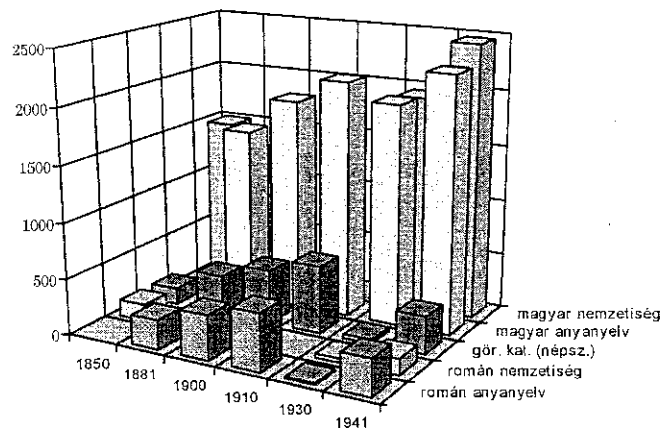

4. ábra. A gyimesbükki román és magyar anyanyelvűek ill. nemzetiségűek száma a népszámlálások szerint és a görög katolikusok száma a népszámlálások és az egyházi szemlézések szerint 1850–1941 között

²⁷ Békés G. 1990. 194–199.

²⁸ Catalogus... 1944; Ilyés Z.–Pusztai B. 1994. 215.

Tekerőpatak román anyanyelvű kisebbségét a Vaslábrol kirajzott, de a tekerőpataki közbirtokossághoz tartozó Heveder-, Ölyves-, Boták- és Tinkák-telepek adják. Az anyanyelvűvel való erős kapcsolattartásra utal, hogy minimális a különbség a román anyanyelvűek és a bizánci rítusú katolikusok száma között. A századfordulón a Gyergyótekerőpatakhoz tartozó román telepek lakosságának 60%-a beszélt magyarul, 1941-re ez az arány 40%-ra csökkent. Az 1930-as népszámlálás szerint megszűnt Tekerőpatak román kisebbsége, ami azzal magyarázható, hogy adminisztratív úton Vaslábhoz csatolták az említett telepeket. A visszaállított közigazgatási rend szerint lebonyolított 1941-es népszámlálás alapján 1910-hez képest nem tapasztalható jelentős csökkenés a románok számában, akik a vaslábiakkal együtt ragaszkodnak nyelvükhöz, vallásukhoz, etnikus szimbólumaikhoz (5. ábra).

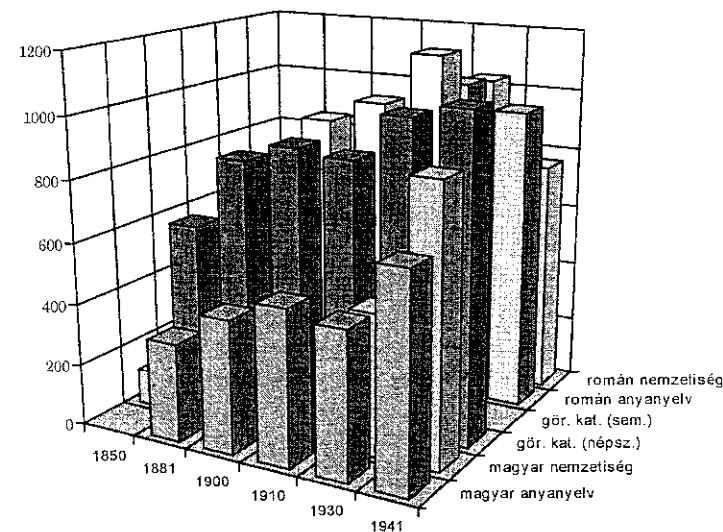

5. ábra. A gyergyótekerőpataki román és magyar anyanyelvűek ill. nemzetiségűek valamint a görög katolikusok száma a népszámlálások szerint 1850–1941 között

Gyergyóholló

Gyergyóhollón a magyar anyanyelvűek – 1930-ban alig megtörő – növekedési íve a görög katolikusokéhoz hasonló. 1941-ben 200 fős különbség van a magyar anyanyelvűek és a magyar nemzetiségűek között az utóbbiak javára (6. ábra). Ez a csoport román anyanyelve és görög katolikus vallása ellenére a magyar nemzetiséghez tartozónak vallotta magát, ami a nyelvi-kulturális rokonérzelmeken túlmenően a magyarral mint politikai nemzettel való azonosulást is jelez. Gyergyóhollón – a Csík vármegyei román többségű települések közül egyedülállóan – folyamatosan emelkedett a román anyanyelvűek ma-

gyar nyelvtudása (1900 – 20%, 1910 – 30%, 1941 – 40%). Megemlítjük, hogy a századfordulós csíki-gyergyói sajtó Gyergyóhollón, Gyergyóbékáson és Salamáson jelentős székely népelem teljes etnikai, nyelvi, vallási beolvadásáról beszélt. Ennek oka a gyenge latin rítusú pasztoráció és az iskolák hiánya volt. Az 1940-es években az eltérő etnikai eredet tudata és a gyökeresen megváltozott politikai helyzet többekben előhívott egyfajta emlékeztést, a magyarokkal szembeni lojalitást²⁹.

6. ábra. A gyergyóhollói román és magyar anyanyelvűek ill. nemzetiségűek száma a népszámlálások szerint és a görög katolikusok száma a népszámlálások és az egyházi szemlések szerint 1850–1941 között

IRODALOM

- A lázárfalvi...
 1913 A lázárfalvi görög katolikusok. Székelység 28. sz. július 13.
 Bartalis Á.
 1912 A lázárfalvi gör. kath. hitközség feloszlása. in: Székelység 1912. 18. sz.
 Barth, Fredrik
 1996 Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. In: Regio, Kisebbségi Szemle VII. 1. sz. 3–25.
 Békés Géza
 1990 Görög katolikus ismeretek I–II. Kézirat, Nyíregyháza
 Catalogus...
 1944 Catalogus Vicariatus Claudiopolitani Dioecesis Albae Juliensis Transilvaniensis proanno Domini 1944 Claudiopoli

²⁹ Készült az OTKA F 018251 kutatási program keretében.

- Cserbák András*
1986 A magyar görög katolikus népi vallásosság művelődéstörténeti háttere. *Tuskés Gábor* (szerk.): „Mert ezt Isten hagyta...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből. Budapest 275–311.
- Domokos Pál Péter*
1987 A moldvai magyarság. Budapest
- Herner János* (szerk.)
1987 Erdély és a Részek térképe és helységnévtára. Készült Lipszky János 1806-ban megjelent műve alapján. Szeged
- Ilyés Zoltán*
1996 Politikai, kulturális-etnikai és természeti határok a Székelyföldön (Kisérlet a XIX. század végi állapot rekonstruálására). Pál Ágnes–Szónokyné Ancsin Gabriella (szerk.): Határon innen – határon túl. JATE–JGYTF, Szeged 63–71.
1997 Etnikai identitás, akkulturációs stratégiák a csikszépvízi görög katolikus egyházközség hívei körében a 19. század közepétől 1948-ig. In: Pozsony Ferenc (szerk.): Az „Együttélési modellek erdélyi falvakban” című konferenciakötetében. A Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár (megjelenés alatt) 1–13.
- Ilyés Zoltán–Pusztai Bertalan*
1994 Crucifixus etiam.(Görög katolikus papi sors a XX. századi Erdélyben) in: Jel. Spirituális és kulturális folyóirat. VI. 7. 214–216.
- Imreh István – Pataki József*
1992 Kászonszéki krónika. 1650–1750. Hn.
- Keményfi Róbert*
1994 A kulturális határok értelmezésének kérdéséhez. In: *Ujváry Zoltán* (szerk.): Folklor és Ethnographia 85. In memoriam Sztrinkó István. KLTE, Debrecen 13–22.
- Lükő Gábor*
1936 A moldvai csángók I. A csángók kapcsolatai az erdélyi magyarsággal. Néprajzi Füzetek 3. Budapest
- Kós Károly*
1989 Erdély népi építészete. Kelentföld Kiadó
- Magyar Nagylexikon I.*
1993 Akadémiai Kiadó, Budapest
- Ornuy Gyula* (szerk.)
1977 Magyar Néprajzi Lexikon I. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Panoff, M.–Perrin, M.*
1982 Taschenwörterbuch der Ethnologie. Dietrich Reimer Verlag, Berlin
- Popa-Lisseanu, Gheorge*
1936 A székelyek és a románok elszékelyesítése. Bukarest
- Ranca, Ion*
1995 Româniî din Scaunele secuieşti în antroponimele din conscripţii. 1699–1821. Volumul I. Scaunul Mureş. Cluj-Napoca
- Russu, J. Ion*
1990 Români şi secui. Bucureşti
- Scheffler János*
1942 Az erdélyi rítusváltoztatások. Magyar Szemle XLII. 1. 7–12.
- Schenk, Annemie*
1994 Interethnische Forschung. in: Brednich R. W. (Hg.): Grundriß der Volkskunde. Dietrich Reimer Verlag, Berlin 335–352.
- Sipos István*
1923 A katolikus házasságjog rendszere a Codex Juris canonici szerint. Pécs
- I. Tóth Zoltán*
1942 Az Astra románosító tevékenysége a Székelyföldön. Teleki Pál Tudományos Intézet, Kolozsvár
- Vámszer Géza*
1977 Adatok a csiki falvak települési rendszeréhez. In: *Vámszer Géza: Életforma és anyagi műveltség. Néprajzi dolgozatok, gyűjtések, adatok (1930–1975).* Bukarest 259–284.
- Venczel József*
1991 Csik népe és népesedési viszonyai. In: Hitel. Kolozsvár 1935–1944. II. kötet. Tanulmányok, reportorium. Bethlen Gábor Könyvkiadó, Budapest 132–144.

- Erdély*
1850 Az 1850 évi erdélyi népszámlálás. Második javított kiadás. KSH Levéltára Budapest 1994
- Erdély*
1857 Erdély 1857. évi népszámlálása (Összeállította Dányi D.) KSH, Budapest 1992
- A Magyar Korona Országai...*
1881 A magyar korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest 1882
- A Magyar Korona Országai...*
1892 A Magyar Korona Országainak helységnévtára (szerk.: dr. Jekelfalussy József) Budapest 1892
- A Magyar Korona Országai...*
1900 A Magyar Korona Országainak 1900. évi népszámlálása. Csik megye. Különlenyomat. Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest 1902
- A Magyar Korona Országai...*
1910 A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi Népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest 1912
- Recensământul*
1938 Recensământul general al populaţiei Românei din 29 decembrie 1930 publicat de dr. Sabiri M. Volumul II: Neam, Limbă maternă, Religie. Bucureşti 1938
- Az 1941. évi...*
1941 Az 1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint. Szerkeszti és kiadja a Központi Statisztikai Hivatal Budapest 1947

GÖRÖG KATOLIKUS EGYHÁZI SEMATIZMUSOK

- Schem*
1835 Schematismus venerabilis Cleri graeci ritus catholicorum dioceseos Fogarasiensis in Transilvania pro anno A Christo nato M.DCCC XXXV (1835) ab unione cum ecclesia romana C. XXX.VIII.
- Siem*
1865 Siematismulu veneratului cleru catholicu de ritulu orientale alu Archi-diecesei metropolitane a Albei-Julie. 1865 Blasiu
- Siem*
1871 Siematismulu veneratului cleru alu Archidiecesei Metropolitane greco-catolice a Alba Julie şi Fagarasului pre anulu 1871
- Siem*
1896 Siematismulu veneratului cleru alu Archidiecesei Metropolitane greco-Catolice a Alba-Julie şi Fagarasului pre anulu 1896 Blasiu
- Şem*
1911 Şematismul veneratului cler al archidiecesei mitropolitane greco-catolice române de Alba-Julia şi Făgăraş 1911
- Şem*
1929 Şematismul clerului Archidiecesei Mitropolitane Greco-Catolice române de Alba Julia şi Făgăraş pre anul 1929. Blaj, 1929